

"ISTANBULIN SOPIMUS" JA SEN HUOMIOIMINEN HUOLTORIITAA KOSKEVISSA OIKEUDENKÄYNNNEISSÄ

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan
ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta

1

I. SOPIMUKSEN TAUSTA JA SISÄLTÖ

- Sopimus tehty Istanbulissa 11.5.2011
- L naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 10.4.2015/375:
 - 1 §. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta Istanbulissa 11 päivänä toukokuuta 2011 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.
 - 2 §. Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.
- Saatettu Suomessa voimaan **1.8.2015** valtioneuvoston asetuksella 53/2015 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta

2

- Sopimuksessa tiedostetaan sukupuolten epätasa-arvo ja sen tavoitteena on tosiasiallisen tasa-arvon edistäminen/saavuttaminen; erityisesti veloitetaan kannustamaan miesten ja poikien aktiivista osallistumista tasa-arvon saavuttamiseksi ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi
- Sopimus velvoittaa osapuolia lainsäädäntö- ja muihin toimiin naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, esim ammattihenkilöstön kouluttamiseen, hoito-ohjelmien järjestämiseen, tukipalveluihin, turvakotipalveluihin yms. Esimerkiksi HYKS:n naistenklinikalle avattiin 29.5.2017 Suomen ensimmäinen seksuaaliväkivaltaa kokeneiden Seri-tukikesus.

3

I LUKU: TAVOITTEET, MÄÄRITELMÄT, TASA-ARVO, YHDENVERTAISUUS, YLEISET VELVOITTEET

- **1 artikla; tavoitteet**
- Suojella naisia väkivallalta, edistää syrjinnän poistamista yms
- **2 artikla; soveltamisala**
- Sovelletaan kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin
- Kaikkiin perheväkivallan uhreihin, mutta erityisesti kiinnitetään huomiota naisiin uhreina

4

I LUKU: TAVOITTEET, MÄÄRITELMÄT, TASA-ARVO, YHDENVERTAISUUS, YLEISET VELVOITTEET

• 3 artikla; määritelmät

- "naisiin kohdistuva väkivalta" tarkoittaa naisiin (myös alle 18-v) kohdistuvaa ihmisoikeuksien loukkaamista ja yhtä syrjinnän muotoa, ja se käsittää kaikki sellaiset sukupuoleen perustuvat väkivallanteot, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa naisille ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudellista haittaa tai kärsimystä, mukaan lukien tällaisilla teoilla uhkaaminen, pakottaminen tai mielivaltainen vapaudenriisto joko julkisessa tai yksityiselämässä
- "perheväkivalta" tarkoittaa kaikkia perheen tai kodin sisäisiä tai toistensa entisten tai nykyisten puolisoitten tai kumppanien välisiä ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja riippumatta siitä, asuuko väkivallantekijä tai onko hän asunut samassa asunnossa uhrin kanssa;
- "sukupuoleen perustuva naisiin kohdistuva väkivalta" tarkoittaa väkivaltaa, joka kohdistetaan naiseen hänen naiseutensa vuoksi tai joka kohdistuu suhteellisesti useimmin naisiin

5

II LUKU: YHTENÄISET TOIMINTAPERIAATTEET JA TIETOJEN KOKOAMINEN

- Toteutetaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, käytetään tähän riittävästi rahavaroja
- Tunnustetaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa torjuvien kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden työ ja kannustetaan ja tuetaan sitä

6

III LUKU: EHKÄISEMINEN

- **12 artikla; yleiset velvoitteet**
- Edistetään naisten ja miesten sosiaalisten ja kulttuuristen käyttäytymismallien muuttamista ja siten poistetaan ennakkoluuloja, tapoja, perinteitä ja muita käytäntöjä jotka perustuvat ajatukseen naisten alhaisemmasta asemasta ja miesten rooleista.
- Estetään oikeushenkilöitä ja luonnollisia henkilöitä harjoittamasta soveltamisalaan kuuluvan väkivallan muotoja
- Varmistetaan ettei kulttuuri, tavat, uskonto, perinteet tai ”kunnia” oikeuta väkivallantekojä

7

III LUKU: EHKÄISEMINEN

- **13–17 artikla**
- Valistus, koulutus, ammattihenkilöstön koulutus, ennaltaehkäisevät puuttumis- ja hoito-ohjelmat, yksityisen sektorin ja joukkoviestinten osallistuminen

8

IV LUKU: SUOJELU JA TUKI

- Tukipalvelut, erityistukipalvelut sekä niistä tiedottaminen, turvakodit, auttavat puhelimet, seksuaalisen väkivallan uhrien tukeminen, lapsitodistajien suojeleminen ja tuki
- Ammattihenkilöiden ilmoitukset: ammattihenkilöitä koskevat salassapitosäännökset eivät saa estää näiden henkilöiden mahdollisuutta tehdä tarvittaessa ilmoitus viranomaisille, jos perusteltua syytä epäillä, että soveltamisalaan kuuluva väkivallanteko tehty/ uusia tekoja odotettavissa

9

V LUKU: AINEELLINEN OIKEUS

- Luvussa säädettyä kriminalisoitavista teoista koskien mm. korvauksia, seksuaalista väkivaltaa, pakkoavioliittoa, häirintää ja kunniarikoksia

10

V LUKU: AINEELLINEN OIKEUS

- **31 artikla; huoltajuus, tapaamisoikeudet ja turvallisuus**
- Määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista otetaan huomioon sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset
- **45 artikla; seuraamukset ja toimet**
- Väkivallantekijän vanhempainoikeuksien poistaminen, jos lapsen etua, johon voi sisältyä uhrin turvallisuus, ei voida taata muulla tavoin

11

IX LUKU: SEURANTAJÄRJESTELMÄ

- Sopimuksen täytäntöönpanon valvonnasta (täytäntöönpanoa seuraamaan asetetaan kansainvälinen asiantuntijaryhmä Grevio)

12

2. ISTANBULIN SOPIMUKSEN IMPLEMENTOINTI LASTEN HUOLTOLAKIIN

Istanbulin sopimusta koskevassa Hallituksen esityksessä HE 155/2014 todetaan, että väkivallanteot otetaan huomioon määrättäessä lasten huoltajuudesta (s.48).

- Lastenhuoltolain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 88/2018 todetaan nimenomaisesti, etteivät tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen saa vaarantaa uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta (s.7)
- Lastenhuoltolain 1 §:n velvoite suojella lasta kaikenlaiselta henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta sisältää Istanbulin sopimuksen mukaisesti kaiken lähisuhdeväkivallan, myös sellaisen, joka ei kohdistu itse lapseen.

13

LAPSEN ETU RATKAISEE

- Lapsen huoltolain 10 §:n mukaisesti huoltoa koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea **lapsen edun** mukaisesti.
- Ensisijainen ja keskeisin harkintaperuste ja kaikkea päätöksentekoa ohjaava tulkintaperiaate (LaVL 12/2018)
- Lapsen edun sisältöä koskevat LHL 1 §, 2§ ja 10 §, joita tulee lukea yhdessä.

14

LHL I §

1. Lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen
2. Lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten huomioon ottaminen
3. Myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen lapsen ja vanhempien välillä
4. *Muiden lapselle tärkeiden ihmissuhteiden vaaliminen (Uusi Kriteeri)*
5. Lapsen hyvä hoito ja kasvatus
6. Turvallinen virikkeitä antava ympäristö
7. Lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus
8. Lapsen turvallisuuden ja hellyyden tarpeiden tyydyttäminen
9. Lapsen tukeminen itsenäistymiseen, vastuullisuuteen ja aikuiseksi kasvamiseen

15

LHL I § (JATKOA)

10. Kielto kasvattaa lasta alistamalla, ruumiillisesti kurittamalla tai muulla loukkaavalla tavalla

11. Lapsen suojeleminen kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä (uusi kriteeri)

- Perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklaan
- Taustalla myös Istanbulin sopimus
- Laajempi käsite kuin kielto kasvattaa lasta ruumiillisella kurittamisella ja alistamisella

16

LHL 1 § (JATKOA)

- Lasta on suojeltava fyysiseltä ja henkisesti väkivallalta, huonolta kohtelulta, hyväksikäytöltä ja vanhempien väliseltä, lapseen kohdistumattomalta, väkivallalta
- Henkistä väkivaltaa on monenlaista, ja sitä voi olla myös lapsen ja toisen vanhemman suhteen vahingoittaminen (vieraannuttaminen) sekä tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen (HE 88/2018).

17

LHL 2§ TAPAAMISOIKEUS, MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUS

- Kummallakin vanhemmalla on velvollisuus myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen.
- Vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä haitan aiheuttamista lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle.

18

**LHL 10 § HUOLTOA YM. KOSKEVAN ASIAN
RATKAISUPERUSTEET,
(LAPSEN ETU 1 §, 2 § JA 10 §)**

- Kiinnitettävä huomiota siihen, miten 1 ja 2 §:ssä säädetty huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa.
- Kiinnitettävä huomiota erityisesti vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle.
- Lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset, lapsen mahdolliset erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys
- **Vanhempien kyky** ottaa yhdessä vastuu lasta koskevista asioista ja **suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla.**

19

LAVM 12/2018

- Lapsen suojeleminen väkivallalta on otettu huomioon myös muissa lapsenhuoltolain säännöksissä, sillä samalla ehdotetaan täydennyksiä niihin seikkoihin, jotka tuomioistuimen ja sosiaalilautakunnan on otettava huomioon lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisessa (1. lakiehdotuksen 10 §). **Yksi täydennyksistä liittyy sen huomioon ottamiseen, miten 1 ja 2 §:ssä säädetty huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa, ja tällä tarkoitetaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan muun ohella 1 §:n 2 momentissa säädettyä velvollisuutta suojella lasta väkivallalta (s. HE 56).**

20

LAVM 12/2018 (JATKOA)

- "Pyrkimyksenä on edellä mainituin muutoksin vahvistaa Istanbulin sopimuksen 31 artiklan velvoitetta ottaa perheväkivalta huomioon määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta (HE, s.18 ja 35) Myös lakiin ehdotetut säännökset lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina (1. lakiehdotuksen 9 b §) toteuttavat kyseisen artiklan velvoitetta varmistaa, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna perheväkivallan uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.

21

LAVM 12/2018 (JATKOA)

- Valiokunta pitää mainittuja säännöksiä väkivallan huomioon ottamisesta ja merkityksestä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa yksiselitteisinä. Niiden perusteella on selvää, että 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu "kaikenlainen väkivalta" on otettava huomioon ratkaistaessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa 10 §:n nojalla. Asian tärkeyden vuoksi valiokunta kuitenkin ehdottaa jäljempänä tarkemmin selvitettävällä tavalla tämän mainitsemista nimenomaisesti 10 §:ssä."

22

VÄKIVALLAN ILMENEMISMUOTOJA

Fyysinen, henkinen,
seksuaalinen, taloudellinen

Lapseen kohdistuva
väkivalta

Vanhempien välinen
väkivalta

23

MITÄ TIEDÄMME PERHEEN SISÄISESTÄ VÄKIVALLASTA?

- **Väkivalta on vallan käyttöä, jolla kontrolloidaan toista osapuolta.** Usein alkaa vähitellen ja pahenee/voimistuu ajan myötä. Usein alkaa henkisenä (haukkumista, vähättelyä, syyttelyä, ajankäytön seuraamista, kaveripiiriin rajoittamista, toisen itsemääräämisoikeuden nakertamista, mykkäkouluja/raivokohtauksia, kun toinen ei toimi vaaditulla tavalla) ja siirtyy sisältämään myös fyysistä väkivaltaa (tönimistä, läpsimistä, puristamista, valvottamista, seksiin pakottamista, muuta vakavaa väkivaltaa). Saattaa sisältää taloudellista väkivaltaa (perheen talouden täydellistä kontrolloimista, toisen rahojen ohjaamista omaan käyttöön yms.)

24

PERHEEN SISÄINEN VÄKIVALTA (JATKOA)

- Väki­valta on eri asia kuin riitely. Asianosaiset eivät ole tasa-arvoisessa neuvottelusuh­teessa.
- Väki­valta loppuu harvoin itsestään eikä yleensä lopu eroon.
- Kun perheessä on väki­valtaa, on ero riski väki­vallan kärjisty­miselle.
- Perheen sisäinen väki­valta on piilorikollisuutta, jonka ilmituloa estää häpeä, pelko ja joissain tilanteissa ulkopuolinen paine avioliiton jatkumiselle.
- Perheen sisäinen väki­valta tulee esiin usein vasta erotilanteessa, jolloin uskal­letaan kertoa poliisille/turvakodin henkilökunnalle väki­vallan historia.

25

PERHEEN SISÄINEN VÄKIVALTA (JATKOA)

- Väki­valta voi jatkoa eron jälkeen vainoamisena, painostamisena ja ex-puolison kon­tro­llointina lapsen tapaamisten avulla.
- Väki­vallan näkeminen, kuuleminen ja kokeminen vahingoittaa aina lasta.

26

3. ASIANAJAJAN KEINOT TUODA
ESIIN PERHEEN SISÄINEN
VÄKIVALTA JA VAATIA
VANHEMMAN IRROTTAMISTA
HUOLLOSTA SEN PERUSTEELLA

Kun asiakas kertoo perheen sisäisestä väkivallasta, pyydä neuvottelussa asiakkaalta:

- Mahdolliset
potilaskirjaukset/lääkärinlausunnot/turvakodin-,
lastensuojelun- tai esim päiväkodinkirjaukset
väkivaltaan liittyen (onko lapsi tuottanut itseensä
tai muuhun perheen jäseneen kohdistuvasta
väkivallasta puhetta lääkäriin, turvakodilla,
lastensuojelussa tai päiväkodissa tai onko joku näistä
tahoista vanhemman kertoman lisäksi tehnyt itse
havaintoja väkivallan jäljistä)
- Valokuvia vammoista
- Asianosaisten välinen viestittely, josta henkinen/muu
väkivalta ilmenee

27

3. ASIANAJAJAN KEINOT TUODA
ESIIN PERHEEN SISÄINEN
VÄKIVALTA JA VAATIA
VANHEMMAN IRROTTAMISTA
HUOLLOSTA SEN PERUSTEELLA

- Pyydä tutkintailmoituksia ja tuomioita, mikäli niitä on
jo saatavilla.
- Kysy asiakkaalta onko naapureita, sukulaisia tai muita
läheisiä tai ulkopuolisia, jotka olisivat havainnoineet
asiakkaan kuvaamaa väkivaltaa ja selvitä, onko heistä
todistajiksi.

28

3. ASIANAJAJAN KEINOT TUODA ESIIN PERHEEN SISÄINEN VÄKIVALTA JA VAATIA VANHEMMAN IRROTTAMISTA HUOLLOSTA SEN PERUSTEELLA

- Kysy asiakkaalta tarkentavia (mutta ei johdattelevia) kysymyksiä kokonaiskuvan saamiseksi.
- Väkivaltaa kauan sietämään joutunut henkilö ei välttämättä osaa pitää oikeudettomana kaikkia väkivallan ilmenemismuotoja, saati kertoa niistä.

29

MILLOIN PERUSTEET YKSINHUOLLOLLE?

- Pelkkä väite väkivallasta ei riitä. Oikeudelle täytyy pystyä esittämään todistelua väitteen tueksi.
- Näyttökynnys ei kuitenkaan ole yhtä korkealla kuin rikosasiassa, sillä lapsen etua koskeva vaatimus liittyen asian ratkaisemiseen on painava.
- Huolto-oikeudenkäynti ei ole rikosoikeudenkäynti, vaikka käsitelläänkin väkivaltaan liittyviä väitteitä.
- Ongelmana usein se, ettei väitettyjä väkivallan tekoja ole ehditty huolto-oikeudenkäynnin pääkäsittelyyn mennessä vielä prosessata loppuun rikospuolella, eikä tuomiota esim pahoinpitelystä, laittomasta uhkauksesta yms vielä ole esittää väitteen tueksi huoltoa koskevassa asiassa.
- Huoltoasian vireille tulosta ratkaisun antamiseen menee olosuhdeselvityksineen oikeuspiiristä riippuen 1-1,5 vuotta. Rikosasiassa voi rikosilmoituksen tekemisestä mennä kaksikin vuotta, että päästään oikeudenkäyntivaiheeseen puhumattakaan lainvoimaisesta tuomiosta.

30

PERUSTEET YKSINHUOLLOLLE (JATKOA)

- Oikeuden ei lapsiasiassa tarvitse (eikä se voi) ratkaista sitä, onko väitetyn väkivallan käyttäjä syyllistynyt rikokseen
- Ratkaisun kohteena huollon osalta on se onko lapsen edun mukaista tulevaisuudessa, että nämä kaksi vanhempaa toimivat yhteistyössä lapsen huoltajina vai voidaanko arvioida heidän välillään esiintyneen sellaista väkivaltaa (henkistä, fyysistä, seksuaalista, taloudellista), joka sen estää.
- **Punninta:** minkälaista väkivaltaa (vallankäyttöä ja kontrollointia) vanhempien välillä näytön perusteella voidaan arvioida olleen, ja onko sanottu väkivalta (tai sen uhka) johtanut siihen, ettei voida pitää todennäköisenä, että vanhempien välillä on sellainen tasa-arvoinen neuvottelusuhde, että aito tasapuolinen neuvottelu lapsen asioissa(kaan) olisi mahdollista.
 - Mikäli näin on, se johtaisi yhteishuollon toimimattomuuteen ja olisi lapsen edun vastainen ratkaisu..

31

PERUSTEET YKSINHUOLLOLLE (JATKOA)

Toimiva yhteishuolto vaatii vanhemmilta:

- sellaisia keskinäisiä välejä, että he pystyvät mahdollisista erimielisyyksistään huolimatta neuvottelemaan ja punnitsemaan asioita, jotka voivat tulla sovittaviksi arvaamattomastikin.
- kykyä keskinäiseen asialliseen viestintään laajemmin, kuin esimerkiksi tapaamisoikeuteen liittyvistä asioista sopiminen vaatii, sillä tuomioistuimien voi vähentää riidan mahdollisuuksia antamalla riittävän yksityiskohtaisen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen. Yhteishuoltoon liittyvät yhdessä päätettävät asiat eivät ole käräjäoikeuden päätöksellä samalla tavalla ennakoitavissa.

32